

Τα χρυσά χρόνια

1950-1973

«Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973

Η εκ των υστέρων αναγνώριση

Στην περίοδο 1950-1973 το μεγαλύτερο κομμάτι της παγκόσμιας οικονομίας ιδιαίτερα ο ανεπτυγμένος καπιταλισμός γνώρισε μια μοναδική φάση στην ιστορία της ανάπτυξής του.

Ωστόσο χρειάστηκε η πετρελαϊκή κρίση του 1973 και η μεγάλη κρίση της δεκαετίας του '80 για να αρχίσουν οι διάφοροι παρατηρητές, καταρχάς οι οικονομολόγοι, να συνειδητοποιούν τα χρυσά χρόνια που ήταν ήδη παρελθόν.

Τα περισσότερα ανθρώπινα όντα λειτουργούν σαν ιστορικοί: μόνο αναδρομικά αναγνωρίζουν τη φύση της εμπειρίας τους.

Υπάρχουν αρκετοί λόγοι που εξηγούν το γιατί χρειάστηκε να περάσει τόσος καιρός για να αναγνωρισθεί η ιδιαίτερη φύση της εποχής αυτής.

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973

Η εκ των υστέρων
αναγνώριση

Η βραδυπορία των ΗΠΑ

Για τις ΗΠΑ, οι οποίες κυριάρχησαν μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο στην παγκόσμια οικονομία η εποχή αυτή δεν ήταν καθόλου επαναστατική· συνεχίστηκε κυρίως η επέκταση που είχε αρχίσει στα χρόνια του πολέμου που ήταν πολύ ευνοϊκά για τη χώρα.

Οι ΗΠΑ δεν υπέστησαν ζημιές, αύξησαν το ΑΕΠ κατά 2/3 και τελείωσαν τον πόλεμο παράγοντας σχεδόν τα 2/3 της παγκόσμιας βιομηχανικής παραγωγής.

Επιπλέον, λόγω ακριβώς του μεγέθους και της προόδου που σημείωσε η αμερικάνικη οικονομία, η πραγματική της επίδοση κατά τη διάρκεια των χρυσών χρόνων δεν ήταν τόσο εντυπωσιακή όσο οι ρυθμοί ανάπτυξης άλλων χωρών που εκκίνησαν από πολύ χαμηλά.

Στην περίοδο 1950-1973, η αμερικάνικη οικονομία αναπτύχθηκε με βραδύτερο ρυθμό σε σχέση με οποιαδήποτε άλλη βιομηχανική χώρα.

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973

Η εκ των υστέρων
αναγνώριση

Η Ανάπτυξη και ο φόβος του
Ψυχρού Πολέμου

Αντίθετα σε όλες τις υπόλοιπες βιομηχανικές χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της βραδυπορούσας Βρετανίας, η χρυσή εποχή έσπασε κάθε προηγούμενο ρεκόρ ανάπτυξης.

Για τις ευρωπαϊκές χώρες και την Ιαπωνία, ύψιστη προτεραιότητα μετά τον πόλεμο ήταν η ανάκαμψη της οικονομίας.

Στα πρώτα χρόνια μετά το 1945 μετρούσαν την επιτυχία τους με γνώμονα την επίτευξη στόχων που έθεσαν σε σχέση με το παρελθόν και όχι σε σχέση με το μέλλον.

Στα μη κομμουνιστικά κράτη, ανάκαμψη σήμαινε το ξεπέραςμα του φόβου της κοινωνικής επανάστασης και της κομμουνιστικής προώθησης. Έτσι, ενώ στα 1950 οι περισσότερες χώρες, με εξαίρεση τη Γερμανία και την Ιαπωνία, είχαν φτάσει στα προπολεμικά επίπεδα, ο Ψυχρός Πόλεμος, και η ύπαρξη ισχυρών κομμουνιστικών κομμάτων στη Γαλλία και την Ιταλία αποθάρρυναν κάθε ευφορία.

Επιπλέον, το μυστικό όπλο μιας κοινωνίας λαϊκής αφθονίας, συγκεκριμένα η πλήρης απασχόληση, δε γενικεύτηκε παρά μόνο στη δεκαετία του '60 όταν η ανεργία στην Ευρώπη ήταν κατά μέσο όρο μόλις 1,5%.

• Στη δεκαετία του '50, η ανεργία στην Ιταλία βρισκόταν ακόμα στο επίπεδο του 8,5%.

Με λίγα λόγια μόνο στη δεκαετία του '60 η Ευρώπη άρχισε να παίρνει ως δεδομένη την ευημερία της, όταν εξειδικευμένοι παρατηρητές άρχισαν να βασίζονται τις προβλέψεις τους ότι η οικονομία θα συνέχιζε την ανοδική της πορεία για πάντα.

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973

Ένα Παγκόσμιο Φαινόμενο (1)

Είναι φανερό ότι η χρυσή εποχή αφορούσε, κυρίως, στις ανεπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες, που σε όλες αυτές τις δεκαετίες αντιπροσώπευαν τα τρία τέταρτα της παγκόσμιας παραγωγής και πάνω από το 80% των εξαγωγών προϊόντων μεταποίησης.

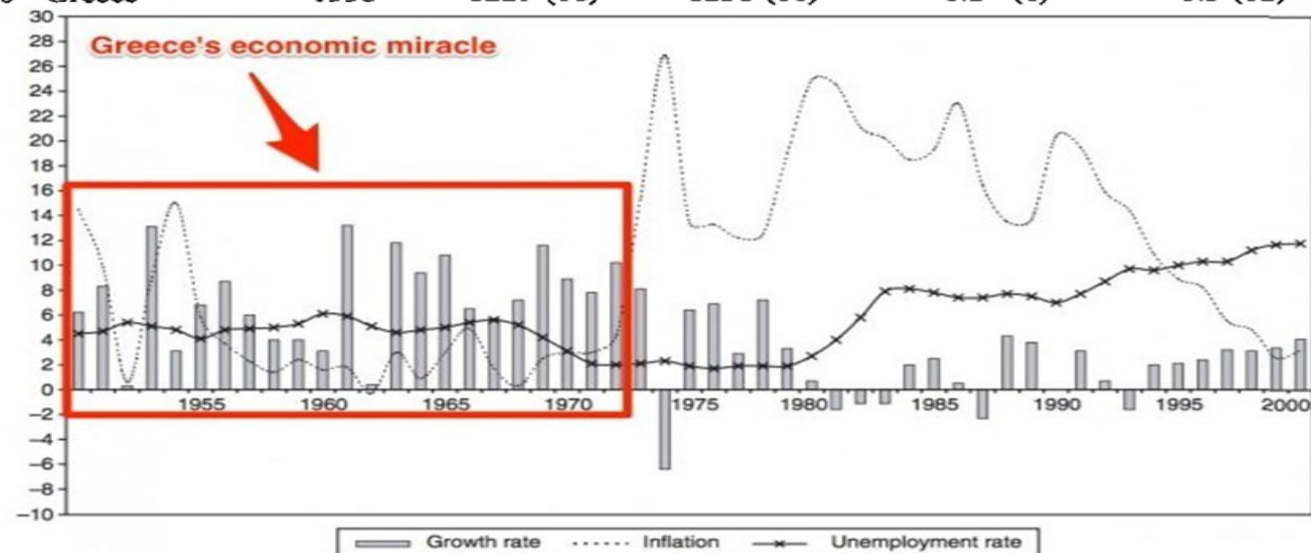
Παρόλα αυτά η οικονομική άνοδος φαινόταν να είναι παγκόσμια και ανεξάρτητη από τα οικονομικά καθεστώτα.

Αρχικά φάνηκε ότι υπερτερούσαν τα καινούργια σοσιαλιστικά καθεστώτα: οι ρυθμοί ανάπτυξης της ΕΣΣΔ στη δεκαετία του '50 ήταν ταχύτεροι από κάθε άλλη δυτική χώρα· επίσης οι οικονομίες των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης αυξάνονταν σχεδόν με τον ίδιο ρυθμό – με ταχύτερο στις μέχρι τότε καθυστερημένες χώρες, με βραδύτερο στις ήδη εκβιομηχανισμένες χώρες.

Κι όμως στη δεκαετία του '60 έγινε σαφές ότι ο καπιταλισμός υπερτερούσε σε δυναμική του σοσιαλισμού.

Έτσι η Χρυσή εποχή αποτέλεσε παγκόσμιο φαινόμενο, μολονότι η γενική αφθονία ουδέποτε άγγιξε την πλειονότητα του παγκόσμιου πληθυσμού που ζούσε σε χώρες φτωχές και καθυστερημένες.

1950 Rank		GDP per person (ranks in parentheses)			GDP per person, Annual % growth rate (ranks in parentheses)	
		1950	1973	1992	1950-73	1973-92
1	Switzerland	8939	17,953 (1)	21,036 (1)	3.1 (12)	0.8 (16)
2	UK	6847	11,932 (7)	15,738 (11)	2.4 (16)	1.5 (12)
3	Sweden	6738	13,494 (2)	16,927 (8)	3.1 (12)	1.2 (15)
4	Denmark	6683	13,416 (3)	18,293 (3)	3.1 (12)	1.6 (10)
5	Netherlands	5850	12,763 (6)	16,898 (9)	3.4 (10)	1.5 (12)
6	Belgium	5346	11,905 (8)	17,165 (6)	3.5 (9)	1.9 (7)
7	France	5221	12,940 (5)	17,959 (4)	4.0 (8)	1.7 (9)
8	Norway	4969	10,229 (12)	17,543 (5)	3.2 (11)	2.9 (1)
9	W. Germany	4281	13,152 (4)	19,351 (2)	5.0 (4)	2.1 (5)
10	Finland	4131	10,768 (10)	14,646 (12)	4.3 (7)	1.6 (10)
11	Austria	3731	11,308 (9)	17,160 (7)	4.9 (6)	2.2 (3)
12	Ireland	3518	7023 (15)	10,711 (15)	3.1 (12)	2.2 (3)
13	Italy	3425	10,409 (11)	16,229 (10)	5.0 (4)	2.4 (2)
14	Spain	2397	8739 (13)	12,500 (13)	5.8 (2)	1.9 (7)
15	Portugal	2132	7568 (14)	11,130 (14)	5.7 (3)	2.1 (5)
16	Greece	1558	6229 (16)	8238 (16)	6.2 (1)	1.5 (12)

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973 Ένα Παγκόσμιο Φαινόμενο (2)

Έτσι η Χρυσή εποχή αποτέλεσε παγκόσμιο φαινόμενο, μολονότι η γενική αφθονία ουδέποτε άγγιξε την πλειονότητα του παγκόσμιου πληθυσμού που ζούσε σε χώρες φτωχές και καθυστερημένες.

Ωστόσο δεν υπήρχαν φαινόμενα μαζικής πείνας, εκτός και αν πρόκυπτε ως προϊόν πολέμου ή πολιτικής παραφροσύνης, όπως στην Κίνα.

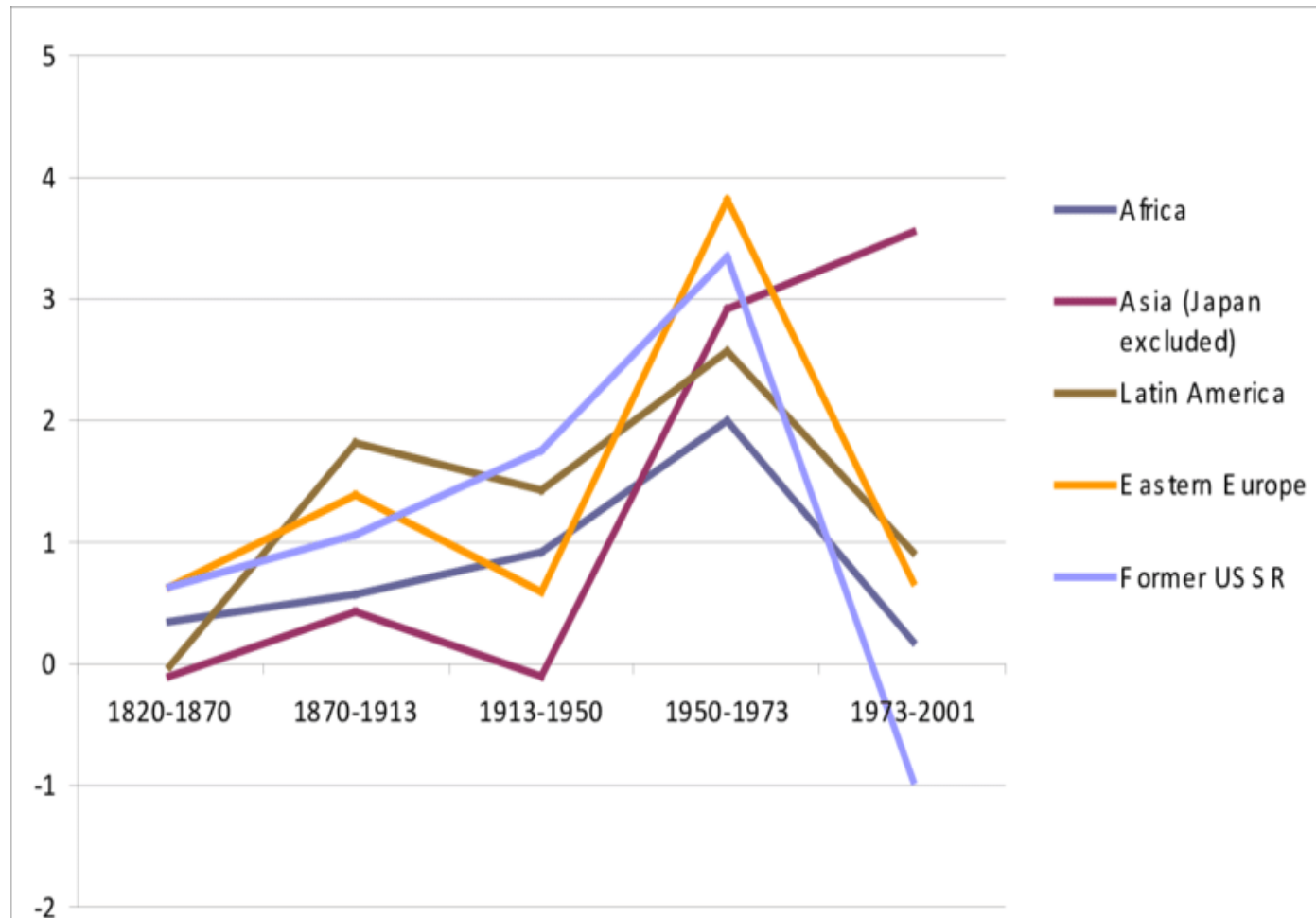
Έτσι ο πληθυσμός του Τρίτου Κόσμου αυξήθηκε με θεαματικό ρυθμό.

Ειδικότερα, κατά την περίοδο 1950-1980 ο πληθυσμός της Αφρικής, της Ανατολικής και Νότιας Ασίας υπερδιπλασιάστηκε, ενώ στη Λατινική Αμερική αυξήθηκε με ακόμη μεγαλύτερους ρυθμούς.

Αυτό σημαίνει ότι η παγκόσμια παραγωγή τροφίμων αυξήθηκε ταχύτερα από την αύξηση του πληθυσμού στις δεκαετίες του '50 και του '60.

Στη δεκαετία του '70, οι ανισότητες που υπήρχαν μεταξύ των διαφόρων περιοχών του φτωχού κόσμου αχρηστεύουν τα συνολικά στοιχεία.

Σε ορισμένες περιοχές, όπως η Άπω Ανατολή και Λατινική Αμερική, η αύξηση της παραγωγής τροφίμων ξεπερνούσε κατά πολύ την αύξηση του πληθυσμού, ενώ στην Αφρική υπολειπόταν 1% και πλέον ετησίως.

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973

Η αντιστροφή της τάσης την δεκαετία
του '80

Στη δεκαετία του '80 η κατά κεφαλή παραγωγή τροφίμων του φτωχού κόσμου δεν αυξήθηκε καθόλου .

Ορισμένες μάλιστα περιοχές, όπως η Αφρική, η Κεντρική Αμερική και η Ασιατική Εγγύς Ανατολή έπεσαν κάτω από το επίπεδο της δεκαετίας του '70 και συνέχισαν να πέφτουν.

Στις δεκαετίες του '70 και του '80 έχουμε πάλι την κλασική εικόνα του κόσμου αυτού: την εικόνα της μαζικής λιμοκτονίας, την εικόνα του πεινασμένου "εξωτικού" παιδιού που πεθαίνει.

Στο μεταξύ, το πρόβλημα του ανεπτυγμένου κόσμου ήταν ότι παρήγε τόσα πολλά πλεονάσματα τροφίμων που δεν ήξερε τι να τα κάνει.

Στη δεκαετία του '80 αποφάσισε να παράγει σημαντικά μικρότερες ποσότητες ή διαφορετικά όπως στην περίπτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης να πουλάει τα "βουνά βουτύρου" και τις "λίμνες γάλακτος" κάτω του κόστους, πλήττοντας έτσι τους παραγωγούς των φτωχών χωρών.

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973

Η ανασυγκρότηση της διεθνούς
οικονομίας

Η διεθνοποίηση της Μεγάλης Ύφεσης του 1929 οφειλόταν κυρίως στη κατάρρευση του παγκόσμιου εμπορίου και του χρηματοπιστωτικού συστήματος που είχε ως αποτέλεσμα τον κατακερματισμό του κόσμου σε εθνικές οικονομίες ή αυτοκρατορίες.

Έτσι η προτεραιότητα δόθηκε στην ανασυγκρότηση της διεθνούς οικονομίας.

Η πολιτική πίεση προήλθε από τις ΗΠΑ αν και πολλές πρωτοβουλίες προήλθαν από τη Βρετανία.

Τα Χρυσά Χρόνια»

1950-1973

Bretton Woods

(1)

Τον Ιούλιο του 1944 στο Bretton Woods έγινε μια διεθνής διάσκεψη, με την συμμετοχή 44 κρατών, η οποία είχε ως σκοπό την ανοικοδόμηση του διεθνούς νομισματικού συστήματος που είχε καταρρεύσει μετά το 1929.

Η ανασυγκρότηση του διεθνούς νομισματικού συστήματος βασίστηκε σε τρεις αρχές:

Η σταθερότητα των ισοτιμιών των συναλλαγμάτων αποτελούσε τον κεντρικό μηχανισμό για την επιστροφή σε ένα κλίμα νομισματικής σταθερότητας.

Κάθε χώρα δεσμευόταν να καθορίσει μια επίσημη ισοτιμία του νομίσματός της σε σχέση με το χρυσό ή με το δολάριο Αμερικής και να περιορίσει τις διακυμάνσεις στο +/-1%.

Το δολάριο καθιερώθηκε ως διεθνές νόμισμα ισοδύναμο με το χρυσό γεγονός που αντανάκλούσε την οικονομική πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ.

Το πλεονέκτημα αυτό του δολαρίου βασιζόταν στην μετατρεψιμότητα του αμερικάνικου νομίσματος σε χρυσό.

Την Ελλάδα εκπροσώπησαν στη διάσκεψη, οι: Κυριάκος Βαρβαρέσος (Διοικητής Τράπεζας της Ελλάδος), Αλέξανδρος Αργυρόπουλος (Υπουργείο Εξωτερικών), Αθανάσιος Σμπαρούνης (Υπουργείο Οικονομικών), Αλέξανδρος Λομβέρδος (τεχνικός σύμβουλος) και Ανδρέας Παπανδρέου ως ειδικός εμπειρογνώμονας

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973 Bretton Woods (2)

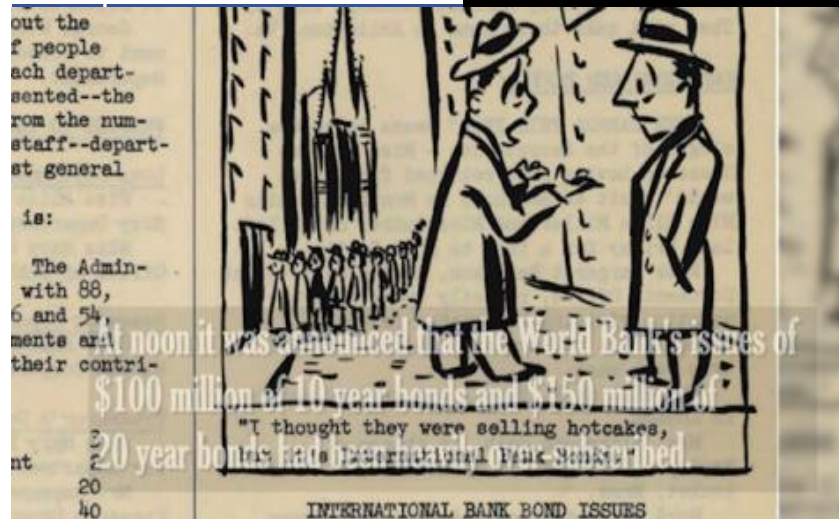
Ιδρύονται το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Διεθνής Τράπεζα για την Ανασυγκρότηση και την Ανάπτυξη (Παγκόσμια Τράπεζα) με σκοπό την διεθνή συνεργασία στο νομισματικό και χρηματοδοτικό επίπεδο.

Οι δύο διεθνείς θεσμοί που ακόμα εξακολουθούν να υπάρχουν, σχεδιάστηκαν για να ενθαρρύνουν και να στηρίξουν μακροπρόθεσμες διεθνείς επενδύσεις για να διατηρήσουν τη συναλλαγματική σταθερότητα καθώς επίσης και για να αντιμετωπίσουν προβλήματα ισοζυγίου πληρωμών.

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο είχε ως αποστολή, βασιζόμενο στις συνεισφορές των μελών του, να δανειοδοτεί τα κράτη προκειμένου να αντιμετωπίσουν οικονομικές δυσκολίες και βραχυχρόνια προβλήματα στο ισοζύγιο πληρωμών με σκοπό την αποφυγή υποτιμήσεων.

Ωστόσο στην περίπτωση των μακροχρόνιων οικονομικών προβλημάτων έγινε αποδεκτή η υποτίμηση των εγχώριων νομισμάτων.

Η Παγκόσμια Τράπεζα είχε ως κύρια λειτουργία να βοηθήσει την ανασυγκρότηση των χωρών που καταστράφηκαν από τον πόλεμο και αργότερα να χορηγεί μακροπρόθεσμα δάνεια σε φτωχές χώρες προκειμένου να υλοποιούν αναπτυξιακά προγράμματα. Βεβαίως όταν το αρχικό πρότυπο των Ηνωμένων Εθνών κατέρρευσε στην εποχή του Ψυχρού Πολέμου, οι θεσμοί αυτοί υποτάχθηκαν de facto στην αμερικάνικη πολιτική.

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973

Η δύσκολη εφαρμογή των
αρχών του Bretton Woods

Η επανεμφάνιση του dollar-gap
1945-1947

Ωστόσο η εφαρμογή της συμφωνίας του Bretton Woods αποδείχθηκε εξαιρετικά δύσκολη.

Οι ανάγκες της ανοικοδόμησης στην Ευρώπη δημιούργησαν μια βαθιά ανισορροπία στο σύστημα των διεθνών ανταλλαγών.

Οι ΗΠΑ κατέγραφαν ένα τεράστιο πλεόνασμα στο ισοζύγιο πληρωμών γεγονός που ροκάνιζε τα αποθέματα των άλλων χωρών και καθιστούσε το δολάριο νόμισμα σε ανεπάρκεια.

Έχουμε, δηλαδή την επανεμφάνιση του dollar-gap.

Για να αποφύγουν τη επιστροφή στην κρίση της δεκαετίας του '20 και να αποτρέψουν μια παράλυση των εξαγωγών τους λόγω έλλειψης μέσων πληρωμής οι ΗΠΑ ακολούθησαν την ακόλουθη πολιτική:

Μια μαζική αμερικάνικη βοήθεια διανεμήθηκε στο εξωτερικό.

Ακυρώθηκαν τα πολεμικά χρέη και δόθηκαν συμπληρωματικές πιστώσεις στην Μεγάλη Βρετανία, στην Γαλλία, ΟΔΓ και στην Ιαπωνία.

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973 Το σχέδιο Marshall (1)

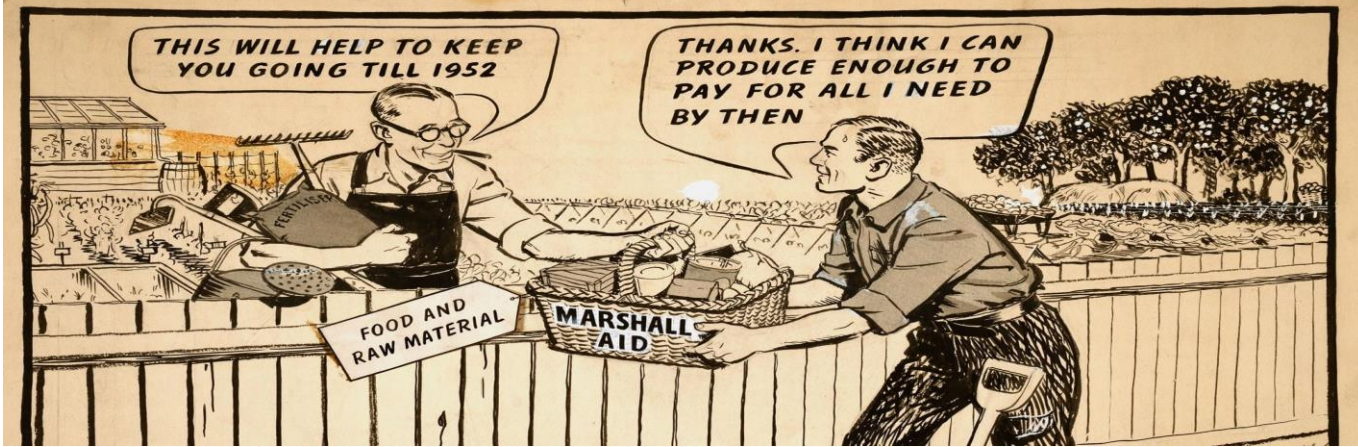
Από το 1947 έως το 1952, το "European Recovery Program" μεταφέρει δωρεάν, στο πλαίσιο του Σχεδίου Μάρσαλ, 12 δις δολάρια στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης.

Η βοήθεια αυτή, που συμπληρώθηκε από το 1951 και από μια στρατιωτική βοήθεια, επέτρεψε την επιτάχυνση της ανοικοδόμησης στην Ευρώπη, διατηρώντας παράλληλα σε υψηλά επίπεδα τις αμερικάνικες πωλήσεις.

Επίσης μείωσε τον υπερπληθωρισμό ένδειας και τα διεθνή ελλείμματα.

Επίσης το ΔΝΤ ενέκρινε σημαντικές υποτιμήσεις στα νομίσματα των περισσότερων χωρών της Ευρώπης (Μ. Βρετανία, Γαλλία) (Ευρωπαϊκή υποτίμηση του 1949)

Το σχέδιο Μάρσαλ βοήθησε τις χώρες που έλαβαν τη βοήθεια αυτή να εκσυγχρονιστούν, υπό τον όρο φυσικά ότι θέλησαν να τη χρησιμοποιήσουν γι' αυτό το σκοπό – όπως έκαναν συστηματικά Αυστρία και η Γαλλία.

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973

Το σχέδιο Marshall (2)

Η αμερικάνικη βοήθεια έπαιξε επίσης αποφασιστικό ρόλο στην επιτάχυνση του μετασχηματισμού της Δυτικής Γερμανίας και της Ιαπωνίας.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι δύο αυτές χώρες θα γίνονταν έτσι κι αλλιώς μεγάλες οικονομικές δυνάμεις.

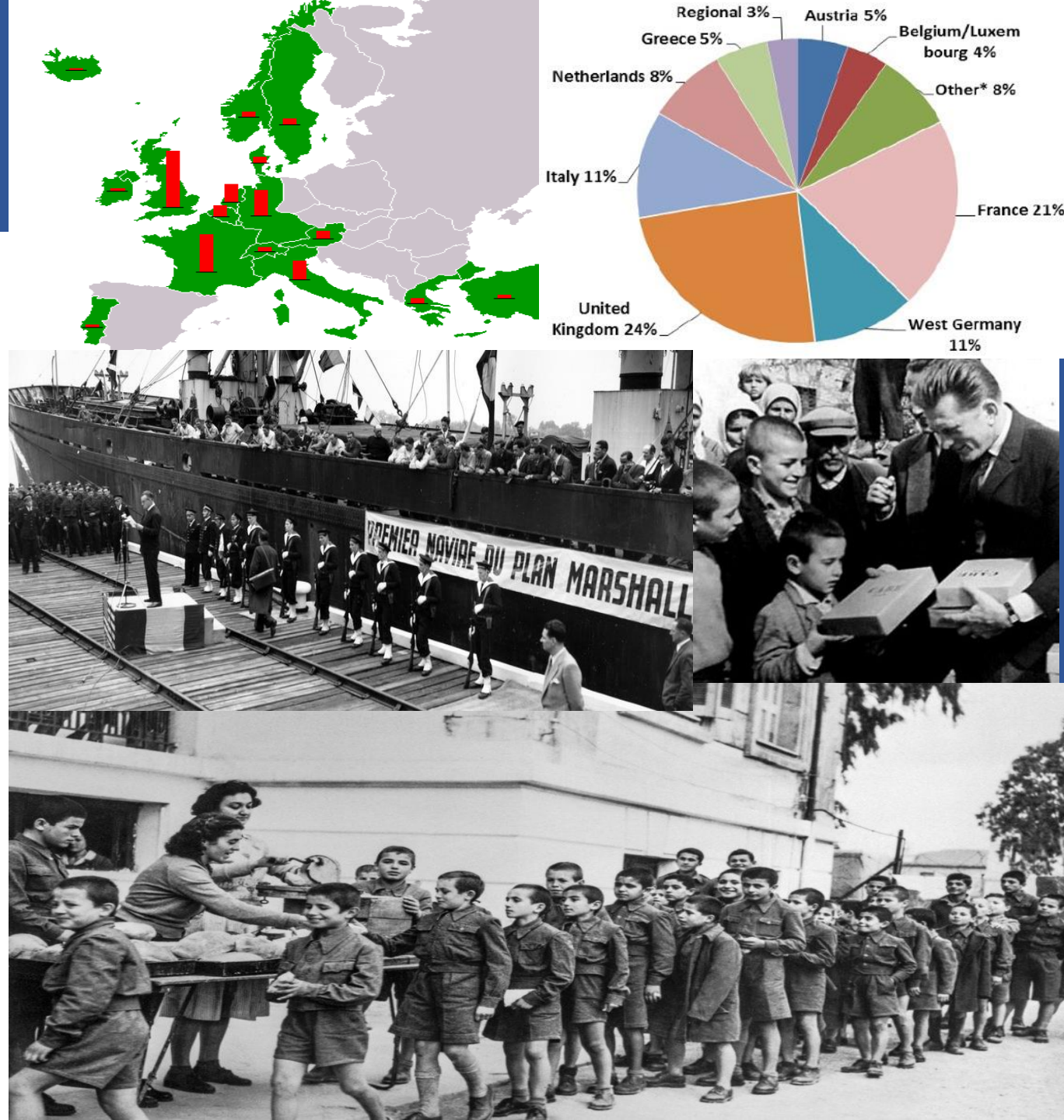
Το γεγονός όμως ότι ως ηττημένα κράτη δεν είχαν τον έλεγχο της εξωτερικής τους πολιτικής, τους έδωσε ένα πλεονέκτημα, διότι δε μπόρεσαν να πειραστούν να διοχετεύσουν, πέρα από ένα ελάχιστο ποσοστό, τους διαθέσιμους πόρους τους στη μαύρη τρύπα των στρατιωτικών δαπανών.

Ειδικότερα η ανάπτυξη της Ιαπωνίας οφείλεται στις ΗΠΑ.

Η Αμερική ήταν εκείνη που χρηματοδότησε την ιαπωνική βιομηχανία, η οποία στο διάστημα 1949-1953 διπλασίασε την παραγωγή της.

Οι ΗΠΑ χρησιμοποίησαν την Ιαπωνία ως βιομηχανική βάση για τον πόλεμο της Κορέας και αργότερα, το 1965 για τον πόλεμο του Βιετνάμ.

Δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι στην περίοδο 1966-1970 η ανάπτυξη της Ιαπωνίας έφτασε στο αποκορύφωμά της – με ρυθμό ανάπτυξης που έφτανε στο 14,6% ετησίως.

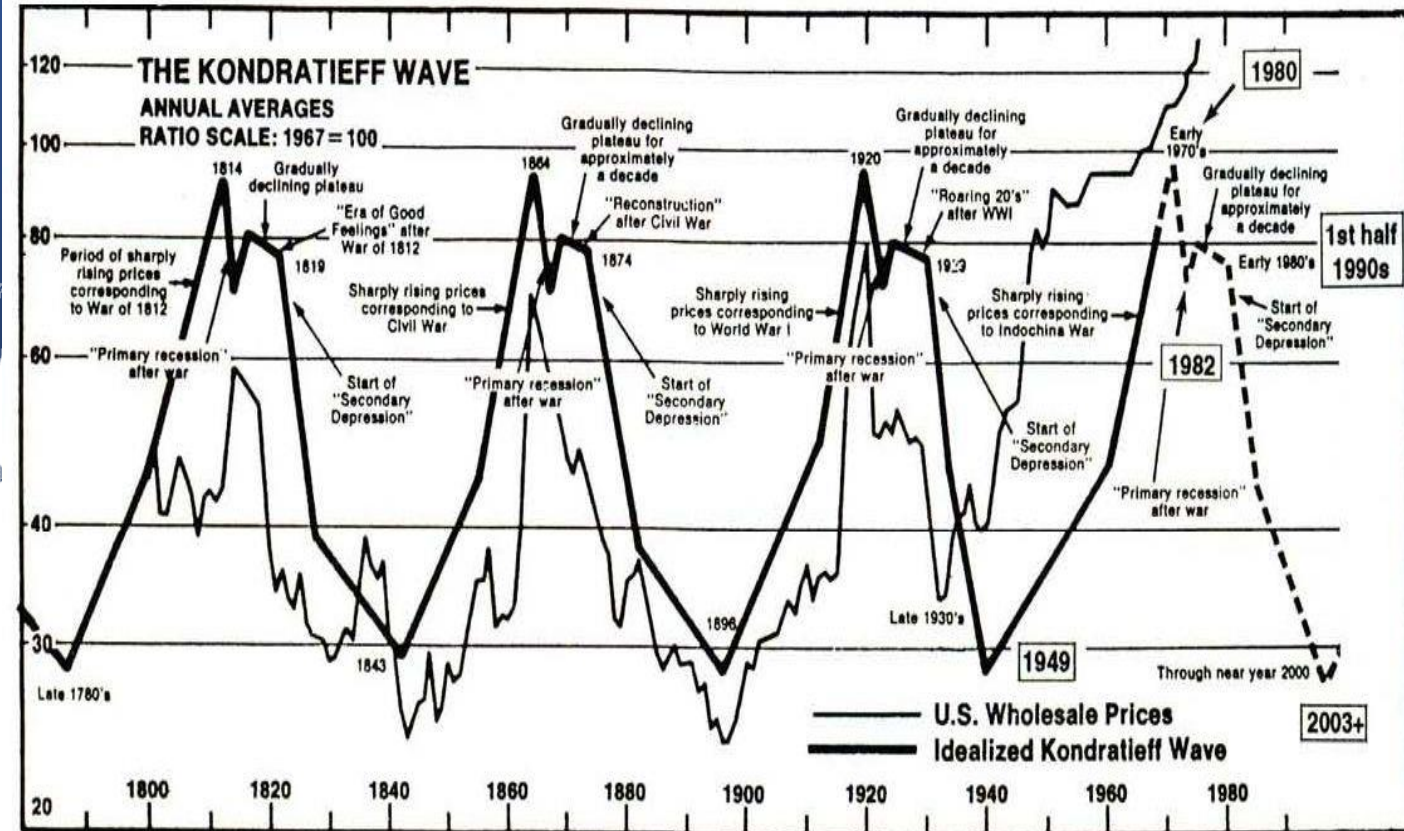
Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973

Οι λόγοι της ανάπτυξης των
χρυσών χρόνων

Ο ανοδικός κύκλος
Kondratieff

Από μια μακροπρόθεσμη οπτική, η χρυσή εποχή δεν είναι παρά ένα ακόμη ανοδικό κύμα τύπου Kondratieff (του οποίου η φύση δεν έχει εξηγηθεί επαρκώς) όπως η μεγάλη οικονομική άνοδος που σημειώθηκε στη Βικτωριανή περίοδο (1850-1973) και η belle époque της περιόδου 1893-1914.

Όπως συνέβη και με προηγούμενες ανοδικές περιόδους βρίσκουμε εδώ να προηγείται και να έπεται μια περίοδος ύφεσης.

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973

Οι λόγοι της ανάπτυξης των
χρυσών χρόνων

Η μίμηση του αμερικάνικου
μοντέλου

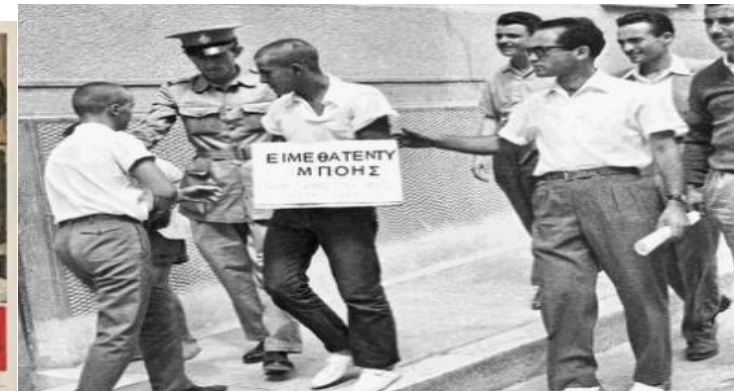

Μετά τον πόλεμο πολλές χώρες προσπάθησαν να μιμηθούν την οικονομία μοντέλο μιας βιομηχανικής κοινωνίας που διαμορφώθηκε στις αρχές του 20ου αιώνα, δηλαδή την οικονομία των ΗΠΑ.

Η διαδικασία αυτή επιτάχυνε την οικονομική ανάπτυξη εφόσον είναι πάντοτε εύκολο πιο εύκολο να προσαρμόζεται στην υπάρχουσα τεχνολογία παρά να ανακαλύπτει κάποια καινούργια.

Ωστόσο η μεγάλη ανάπτυξη ήταν σαφώς κάτι περισσότερο από μίμηση.

Υπήρχε μια σημαντική αναδιάρθρωση και ουσιαστικός μετασχηματισμός του καπιταλισμού καθώς και θεαματική προώθηση της παγκοσμιοποίησης και διεθνοποίησης της οικονομίας.

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973

Η αναδιάρθρωση του
καπιταλισμού και η μικτή
οικονομία
(1)

Είναι γεγονός ότι ο καπιταλισμός μετασηματίστηκε στη βάση ηθελημένου σχεδίου με σκόπιμες παρεμβάσεις στις ΗΠΑ και τη Βρετανία.

Για όσους βρέθηκαν στα κέντρα λήψης των αποφάσεων ήταν προφανές ότι η Μεγάλη Ύφεση οφειλόταν στην αποτυχία της άνευ φραγμών ελεύθερης αγοράς.

Κατά συνέπεια, η αγορά θα έπρεπε να λειτουργήσει μέσα στο πλαίσιο ενός δημόσιου προγραμματισμού και οικονομικού management.

Για κοινωνικούς και πολιτικούς λόγους δεν έπρεπε να επιτραπεί επιστροφή στη μαζική ανεργία.

Με λίγα λόγια πολιτικοί κρατικοί αξιωματούχοι αλλά και πολλοί επιχειρηματίες ήταν πεπεισμένοι ότι επιστροφή στο laissez-faire και στη ελεύθερη αγορά ήταν έξω από κάθε συζήτηση.

Ορισμένοι αντικειμενικοί στόχοι πολιτικής είχαν απόλυτη προτεραιότητα και δικαιολογούσαν την ισχυρότατη κυβερνητική παρουσία, όπως η πλήρης απασχόληση, η αναχαίτιση του κομμουνισμού, ο εκσυγχρονισμός των οικονομιών που είτε υστερούσαν είτε βρίσκονταν σε κάμψη.

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973

Η αναδιάρθρωση του
καπιταλισμού και η μικτή
οικονομία
(2)

Το μέλλον βρισκόταν στον κρατικό παρεμβατισμό και την "μικτή οικονομία".

Ο κρατικός παρεμβατισμός δεν ήταν κάτι εντελώς καινοφανές, αφού υπήρξε χαρακτηριστικό γνώρισμα της ελεγχόμενης οικονομίας της αγοράς κατά τη διάρκεια των δεκαετιών του μεσοπολέμου.

Εντούτοις ο μεταπολεμικός παρεμβατισμός έγινε πιο σύνθετος.

Εκτός από τα αντικυκλικά μέτρα, τις επιδοτήσεις, το εξωτερικό εμπόριο τις νομισματικές ρυθμίσεις οδήγησε, στην δημιουργία ενός ισχυρού κρατικού τομέα της οικονομίας, ο οποίος συχνά συνδυάστηκε με τον σχεδιασμό. Έτσι ο κρατικός παρεμβατισμός προχώρησε πολύ πιο μακριά, και το κράτος έγινε σημαντικός επιχειρηματίας στη μεταπολεμική Ευρώπη.

Η μερική εθνικοποίηση έγινε διαδεδομένη, χωρίς να εξαλείψει την καπιταλιστική οικονομία, προκειμένου να εξασφαλίσει την κρατική ηγεμονία στον καθορισμό του τεχνολογικού και διαρθρωτικού εκσυγχρονισμού.

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973

Η αναδιάρθρωση του
καπιταλισμού και η μικτή
οικονομία
(3)

Ούτε η μικτή κατά κανόνα ιδιωτική και εν μέρει, κρατική οικονομία αποτελούσε μια καινοτομία.

Ο οικονομικός διεθντισμός (dirigisme) είχε ήδη λειτουργήσει στο πλαίσιο μιας μικτής οικονομίας στην ειρηνική περίοδο του μεσοπολέμου στην Ιταλία και την Ισπανία.

Παρά ταύτα, οι μεταπολεμικές, μικτές οικονομίες, με διαφορετικούς τρόπους και σε διαφορετική έκταση, χρησιμοποίησαν επίσης τον κρατικό σχεδιασμό.

Αυτή η μέθοδος πάλι ήταν ήδη γνωστή στο σοβιετικό σύστημα του μεσοπολέμου.

Όμως, στις μικτές οικονομίες, όπου ακόμη και οι δημόσιες επιχειρήσεις διατήρησαν την ανεξαρτησία τους και ενήργησαν σύμφωνα με τους νόμους της αγοράς, ο σχεδιασμός ήταν αρκετά διαφορετικός από τον σχεδιασμό σοβιετικού τύπου.

Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο οι δημόσιες επιχειρήσεις ακολούθησαν τους στόχους του κρατικού σχεδιασμού και λειτούργησαν στο πλαίσιο μια αδιατάρακτης οικονομίας της αγοράς.

Ο σχεδιασμός δεν επέδρασε πάνω τους με βίαιο τρόπο – δεν υπήρξαν αναγκαστικοί δείκτες υλοποίησης των πλάνων - αλλά εξυπηρέτησε την ανταγωνιστικότητα και την υιοθέτηση νέων τομέων της υψηλής τεχνολογίας.

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973

Η αναδιάρθρωση του
καπιταλισμού και η μικτή
οικονομία
(4)

Ο μεταπολεμικός καπιταλισμός ήταν ένα σύστημα που μεταμορφώθηκε σημαντικά μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Ουσιαστικά ήταν ένα είδος σύζευξης οικονομικού φιλελευθερισμού και σοσιαλδημοκρατίας (η πολιτική New Deal για την Αμερική), με σημαντικά δάνεια από την ΕΣΣΔ, η οποία ήταν πρωτόπορος στον τομέα του οικονομικού σχεδιασμού.

Με άλλα λόγια η αναδιάρθρωση του καπιταλισμού διαμόρφωσε μια "μικτή οικονομία".

Για τα κράτη ήταν τώρα πολύ πιο εύκολο να σχεδιάζουν και να διαχειρίζονται την οικονομία αυξάνοντας τη ζήτηση σε τεράστιο βαθμό. Η μεγάλη οικονομική ανάπτυξη που σημείωσαν καπιταλιστικές χώρες μετά τον πόλεμο, οφείλεται, με ελάχιστες εξαιρέσεις (Χονγκ-Κονγκ) στην επίβλεψη, καθοδήγηση και μερικές φορές σχεδιασμό και management των κυβερνήσεων. (Γαλλία, Ισπανία, Ιαπωνία, Σιγκαπούρη, Ν. Κορέα).

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973

Το κράτος πρόνοιας η κοινωνική ασφάλιση, και η καταναλωτική αγορά

Ταυτόχρονα, η πολιτική δέσμευση των κυβερνήσεων ως προς την πλήρη απασχόληση και ως προς το κράτος πρόνοιας και την κοινωνική ασφάλιση, για πρώτη φορά δημιούργησε μια μαζική καταναλωτική αγορά.

Τώρα αγαθά που άλλοτε θεωρούνταν πολυτελείας γίνονταν αποδεκτά ως είδη πρώτης ανάγκης.

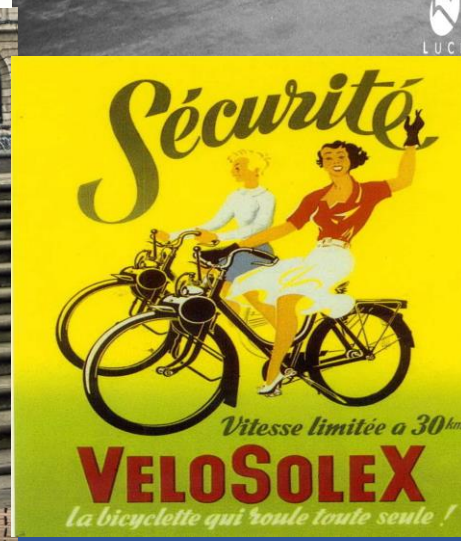
Αγαθά και υπηρεσίες που προηγουμένως περιορίζονταν σε μειονότητες, παράγονταν τώρα για τη μαζική αγορά και θεωρούνταν αναμενόμενο επίπεδο άνεσης για όλους: το ψυγείο, το πλυντήριο ρούχων, το τηλέφωνο και το αυτοκίνητο.

Με λίγα λόγια για το μέσο πολίτη στις χώρες του ανεπτυγμένου καπιταλισμού ήταν τώρα δυνατό να ζει όπως μόνο οι πολύ πλούσιοι ζούσαν στη εποχή των γονέων τους.

Είναι ενδεικτικό ότι στη δεκαετία του '30 ακόμη και στις πλούσιες ΗΠΑ το ένα τρίτο περίπου των δαπανών ενός νοικοκυριού διατίθεντο για την αγορά τροφίμων.

Στη δεκαετία του '80 το ποσοστό αυτό ήταν μόλις 13%. Το υπόλοιπο ποσοστό του εισοδήματος αφορούσε άλλες ανάγκες.

Η χρυσή εποχή εκδημοκρατικοποίησε την αγορά.

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973

Το κράτος πρόνοιας

Το Κράτος έπαιξε έναν ενεργό ρόλο στη θεσμοποίηση της κοινωνικής ειρήνης μέσω της δημιουργίας του κράτους κοινωνικής πρόνοιας. Ειδικότερα η μεταπολεμική Δυτική Ευρώπη οικοδόμησε ένα κράτος κοινωνικής πρόνοιας με την εφαρμογή και την περαιτέρω ανάπτυξη της πολιτικής και θεσμών πρόνοιας που στηριζόταν στην επανερμηνεία των δικαιωμάτων του πολίτη.

Εκτός από τα πολιτικά δικαιώματα έγινε αντιληπτό ότι στα φυσικά δικαιώματα των πολιτών συγκαταλέγονται η απασχόληση και η κοινωνική ασφάλιση.

Η κοινωνική πρόνοια της Δυτικής Ευρώπης εισήγαγε την κοινωνική ασφάλιση της μεσαίας τάξης, αλλά και μεθόδους για την ισότητα στη διανομή εισοδήματος, αντισταθμίζοντας τους χαμηλούς μισθούς με τις δημόσιες κρατικές υπηρεσίες.

Το πλούσιο Δυτικό κράτος κοινωνικής πρόνοιας με τον αναδιανεμητικό μηχανισμό του, την κοινωνική του πολιτική, την υγειονομική περίθαλψη και την εκπαιδευτική του πολιτική αντιστάθμισε επιτυχώς τις ακραίες εισοδηματικές διαφορές, προάγοντας τις ίσες ευκαιρίες προσθέτοντας έτσι μια οικονομική παράμετρο στους δημοκρατικούς θεσμούς.

Επιπλέον πρόσθεσε μια κοινωνική παράμετρο στην οικονομική μεγέθυνση.

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973

Η χρηματοδότηση
του κράτους πρόνοιας

Για να πραγματοποιήσουν αυτές τις πολιτικές τα δυτικοευρωπαϊκά κράτη εισήγαγαν μια ρωμαλέα πολιτική εισοδηματικής ανακατανομής. Η υψηλή φορολογία και συγκέντρωση ενός συνεχώς διευρυμένου μεριδίου του ΑΕΠ στον κρατικό προϋπολογισμό προκειμένου να χρησιμοποιηθεί για τις δημόσιες δαπάνες έγινε το χαρακτηριστικό γνώρισμα των δυτικοευρωπαϊκών χωρών μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Οι συντελεστές της προοδευτικής φορολογίας συχνά ξεπερνούσαν το 50% του προσωπικού εισοδήματος και σε μερικές περιπτώσεις, υπερέβαιναν το 70% στην κατηγορία των υψηλών εισοδημάτων. Με μεγάλα έσοδα από φόρους τα δυτικοευρωπαϊκά κράτη αύξησαν τις δαπάνες τους αναλόγως.

Στις περισσότερες χώρες πριν από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, περίπου το 10-12% του ΑΕΠ τροφοδοτούσε τις δημόσιες δαπάνες· έως το 1935 το ποσοστό αυτό ήταν 20-33%.

Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο το μερίδιο αυξήθηκε εντυπωσιακά για να φτάσει το 46-62% το 1980.

Ένα αυξανόμενο μερίδιο των δημοσίων δαπανών κατευθύνθηκε σε κοινωνικές δαπάνες.

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973 Μια «Πολιτική Κατασκευή» (1)

Το μεταπολεμικό μοντέλο ανάπτυξης βασίστηκε σε μια αποτελεσματική πολιτική συναίνεσης μεταξύ Δεξιάς και Αριστεράς στις περισσότερες «Δυτικές» χώρες.

Επίσης βασίστηκε στη ρητή ή σιωπηρή συναίνεση μεταξύ εργοδοτών και εργατικών οργανώσεων, ώστε οι εργατικές διεκδικήσεις να συγκρατούνται εντός ορισμένων ορίων για να μην υπονομεύουν τα κέρδη τα οποία διοχετεύονταν στην πραγματοποίηση τεράστιων επενδύσεων χωρίς τις οποίες δεν θα μπορούσε να υπάρξει η θεαματική αύξηση της εργατικής παραγωγικότητας στη χρυσή εποχή.

Επρόκειτο για διευθετήσεις που ήταν αποδεκτές από όλους.

Από τη μεριά των εργοδοτών η πραγματοποίηση υψηλών κερδών έδινε τα περιθώρια υψηλών μισθών, ενώ η προβλεψιμότητα καθιστούσε τον προγραμματισμό πιο εύκολο.

Από την άλλη μεριά οι εργαζόμενοι έβλεπαν τους μισθούς τους και τις άλλες παροχές να αυξάνονται κανονικά, καθώς επίσης και ένα κράτος πρόνοιας το οποίο και επεκτείνονταν σταθερά και γινόταν όλο και πιο γενναιόδωρο.

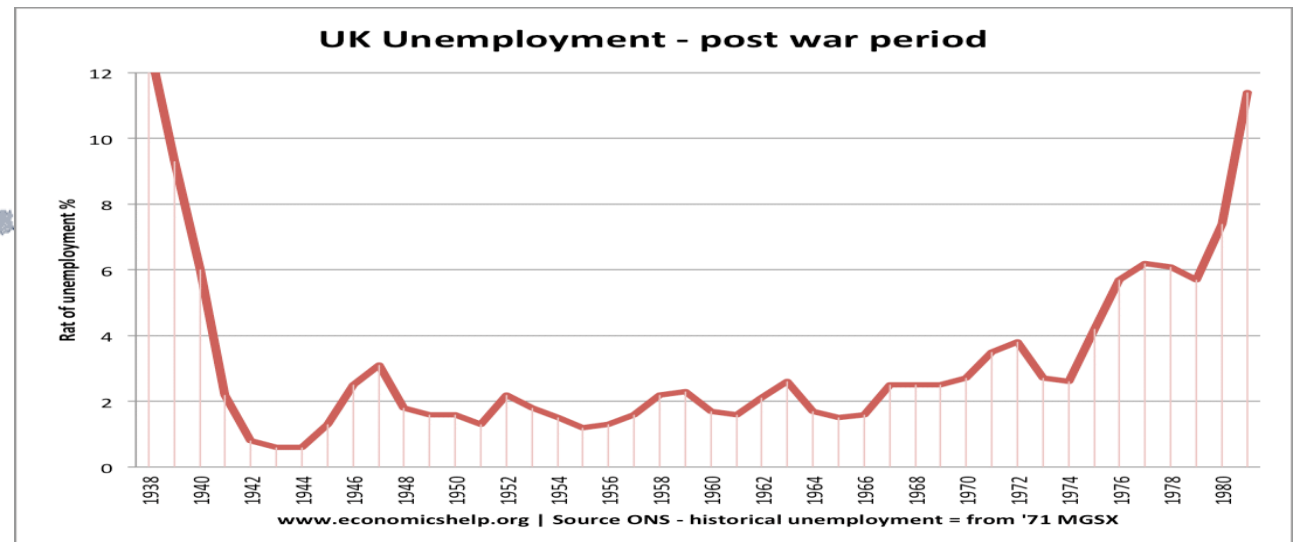
Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973 Μια «Πολιτική Κατασκευή» (2)

Είναι ενδεικτικό ότι στις συνθήκες ευφορίας του '60 ορισμένες κυβερνήσεις έφτασαν στο σημείο να εγγυηθούν επιδόματα ανεργίας ίσο με το 80% του πραγματικού μισθού των εργαζομένων.

Βεβαίως η ανεργία βρισκόταν σε πολύ χαμηλά επίπεδα.

Οι δαπάνες για την κοινωνική πρόνοια – στήριξη εισοδημάτων, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, κοινωνική ασφάλιση, παιδεία κλπ. απορροφούσαν το μεγαλύτερο μέρος των συνολικών δημόσιων δαπανών.

- Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '70 όλα τα προηγμένα καπιταλιστικά κράτη είχαν γίνει "κράτη κοινωνικής πρόνοιας" ενώ έξι κράτη διέθεταν πάνω από το 60% των συνολικών τους δαπανών στην κοινωνική πρόνοια (Αυστραλία, Βέλγιο, Γαλλία, ΟΔΓ, Ιταλία, Ολλανδία). Το γεγονός αυτό θα δημιουργήσει σημαντικά προβλήματα μετά το τέλος της χρυσής εποχής.

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973 Ο Ψυχρός Πόλεμος (1)

Δευτερευόντως η χρυσή εποχή οφείλονταν στο φόβο του κομμουνισμού.

Το κυριότερο εμπόδιο για μια διεθνή καπιταλιστική οικονομία ελεύθερου εμπορίου ήταν η παραδοσιακή αμερικάνικη πολιτική υψηλών δασμών σε συνδυασμό με την προσπάθειά τους να αυξήσουν στο μέγιστο βαθμό τις εξαγωγές τους, πράγμα που οι σχεδιαστές πολιτικής στην εποχή του πολέμου στην Ουάσιγκτον θεωρούσαν ως "ουσιαστικό στοιχείο για την επίτευξη πλήρους και αποτελεσματικής απασχόλησης στις ΗΠΑ"

Ο Ψυχρός πόλεμος έπεισε τις ΗΠΑ ότι η βοήθεια προς τους μελλοντικούς ανταγωνιστές τους ώστε να αναπτυχθούν όσο το δυνατόν ταχύτερα, αποτελούσε επείγουσα πολιτική προτεραιότητα.

Έτσι ο Ψυχρός Πόλεμος και ο ανταγωνισμός ανάμεσα στο καπιταλισμό και τον σοσιαλισμό έγινε η κυριότερη ατμομηχανή της μεγάλης παγκόσμιας οικονομικής ανόδου.

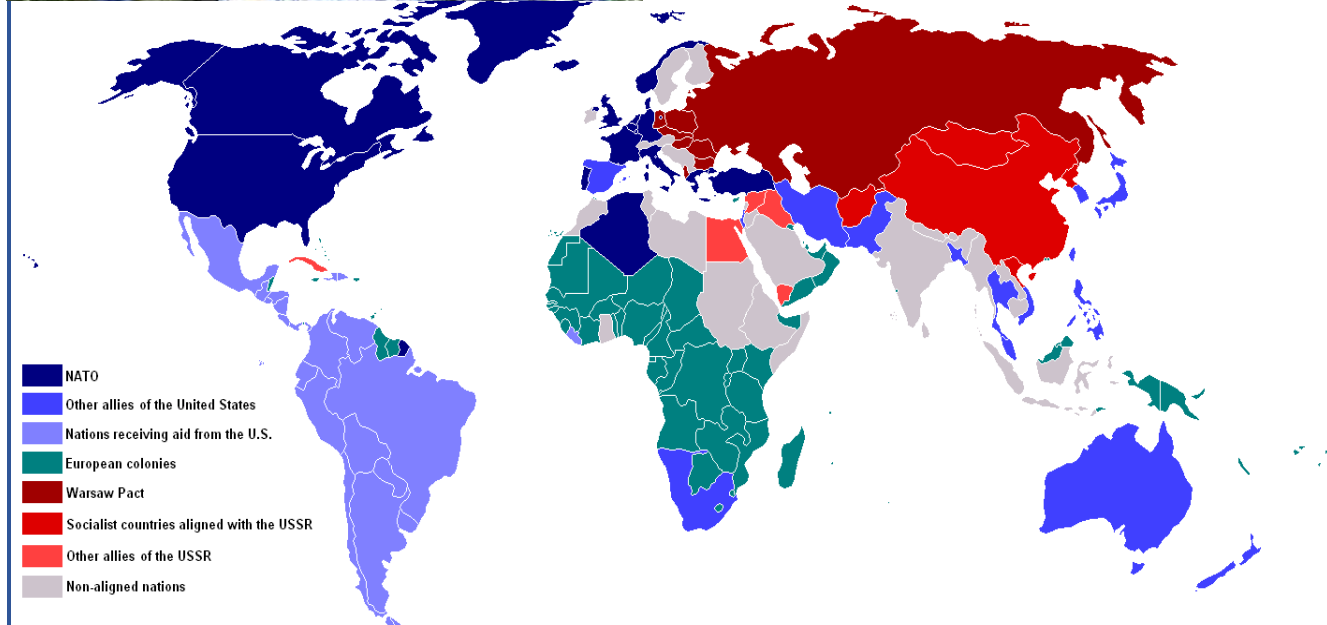
Ήταν μια σύνθετη αντιπαράθεση, με μια έντονη κούρσα εξοπλισμών και κατάκτησης του διαστήματος και με μια εξίσου ευδιάκριτη κούρσα μεγέθυνσης και ευημερίας

Ο μεταπολεμικός καπιταλισμός επιδίωξε να χτυπήσει το αντίπαλο καθεστώς όχι μόνο με τη μεγαλύτερη στρατιωτική ισχύ, την υψηλότερη παραγωγικότητα, τα τεχνολογικά επιτεύγματα και την οικονομική αποδοτικότητα, αλλά και με τις καλύτερες πολιτικές και τα πρότυπα πρόνοιας.

Ο δυτικός καπιταλισμός καθιέρωσε έτσι έναν «νέο καπιταλισμό με ανθρώπινο πρόσωπο».

Domestic Anti-Communist Hysteria during the Early Cold War Era

Τα Χρυσά Χρόνια»

1950-1973

Ο Ψυχρός Πόλεμος

(2)

Βεβαίως μακροπρόθεσμα οι τεράστιοι πόροι που τα κράτη διοχέτευσαν στον ανταγωνισμό των εξοπλισμών ήταν επιβλαβείς. Στην ακραία περίπτωση της ΕΣΣΔ οι επιπτώσεις αυτές ήταν μοιραίες.

Όμως ακόμα και οι ΗΠΑ χρησιμοποίησαν τη στρατιωτική τους ισχύ, μολονότι από οικονομική άποψη εξασθενούσαν όλο και περισσότερο.

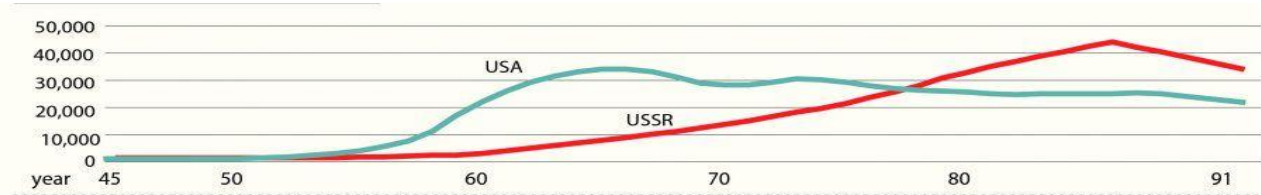
Στην κορύφωση του Ψυχρού Πολέμου οι παγκόσμιες ετήσιες αμυντικές δαπάνες έφθασαν τα 750 δις δολάρια.

Οι κυβερνήσεις απασχόλησαν και χρηματοδότησαν στρατιές επιστημόνων και μηχανικών που εργάστηκαν στην ανάπτυξη του ραντάρ, αεριωθουμένων αεροσκαφών, πυραύλων, υπολογιστών, ατομικών βομβών και βομβών υδρογόνου και διαστημικών προγραμμάτων.

Για τα αμυντικά-στρατιωτικά προγράμματα λειτούργησαν κυβερνητικά εργαστήρια, καθώς επίσης και οργανισμοί αλλά και ιδιωτικές εταιρίες.

Στις δεκαετίες 1960-70 ο μισός περίπου αμερικάνικος προϋπολογισμός δαπανήθηκε για την άμυνα, συμπεριλαμβανομένων και των δαπανών για την έρευνα και ανάπτυξη (R&D) των εξοπλισμών.

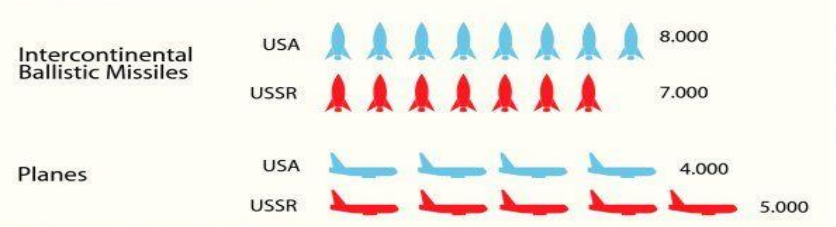
Αυτό το μερίδιο ήταν ουσιαστικά το ίδιο στη Μεγάλη Βρετανία, ενώ η Γαλλία δαπάνησε το 1/3 και η Γερμανία δαπάνησε κάτι ανάμεσα στο 10 και το 20 % των προϋπολογισμών της στην έρευνα και την ανάπτυξη της άμυνας.

ROCKET MODELS

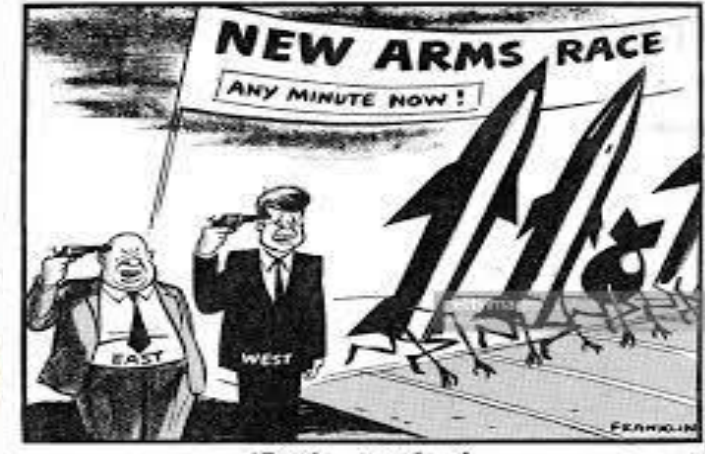

AIR CONTROL

A WORLD BREAK IN TWO

NATO and Warsaw Pact were both mutual defense treaties between states. The first one started on 1949 till today while the Warsaw Pact lasted from 1955 till 1991.

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973

Τα χαρακτηριστικά της
ανάπτυξης
Ο ρόλος της τεχνολογίας
(1)

Αρχικά η εκπληκτική αυτή έκρηξη της οικονομίας φάνηκε να αποτελεί απλώς μια γιγαντιαία εκδοχή ενός φαινομένου του παρελθόντος.

Έμοιαζε δηλαδή σαν μια γενίκευση σε παγκόσμια κλίμακα της κατάστασης που επικρατούσε στις ΗΠΑ πριν από το 1945.

Η χώρα αυτή θα αποτελέσει εφεξής το πρότυπο της καπιταλιστικής βιομηχανικής κοινωνίας.

Η μεγάλη άνοδος που σημειώθηκε στην οικονομική δραστηριότητα για μεν τις ΗΠΑ δεν ήταν παρά συνέχιση της ανάπτυξης της προηγούμενης περιόδου, για άλλες όμως χώρες ήταν ένας αγώνας δρόμου, όπως είδαμε παραπάνω, για να τις φτάσουν.

Το πρότυπο παραγωγής του Henry Ford απλώθηκε σ' όλες τις νέες αυτοκινητοβιομηχανίες, ενώ στις ΗΠΑ η αρχή του φορντισμού εφαρμόστηκε σε νέα είδη παραγωγής: από την κατασκευή κτιρίων μέχρι την παραγωγή πρόχειρου φαγητού (παράδειγμα η τεράστια επιτυχία της αλυσίδας McDonald's μετά τον πόλεμο).

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973

Τα χαρακτηριστικά της
ανάπτυξης
Ο ρόλος της τεχνολογίας
(2)

Ωστόσο, αυτό που μας προκαλεί εντύπωση είναι η έκταση στην οποία η οικονομική αυτή άνοδος φαινόταν να έχει ως κινητήρια δύναμη την τεχνολογική επανάσταση.

Στο βαθμό αυτό πολλαπλασιάστηκαν όχι μόνο βελτιωμένα προϊόντα παλαιού είδους, αλλά και άλλα τα οποία ούτε θα μπορούσε να φανταστεί κανείς πριν από τον πόλεμο (πλαστικά, έγγραφο σε μαγνητική ταινία, αεριωθούμενο, τρανζίστορ κλπ.).

Η χρυσή εποχή βασίστηκε στην πιο προηγμένη και συχνά μυστική επιστημονική έρευνα, που τώρα έβρισκε πρακτική εφαρμογή εντός ολίγων ετών.

Για πρώτη φορά, βιομηχανία και γεωργία κινήθηκαν αποφασιστικά πέρα από την τεχνολογία του 19ου αιώνα.

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973

Τα τρία χαρακτηριστικά της
τεχνολογικής επανάστασης

(1)

Πρώτο μετέβαλε τελείως την καθημερινή ζωή στον πλούσιο κόσμο και μικρότερο βαθμό στο φτωχό κόσμο.

Το ραδιόφωνο μπορούσε τώρα να φτάσει και στο πιο απόμακρο χωριό χάρις στο τρανζίστορ και τη μικροσκοπική μπαταρία, όπου η "πράσινη επανάσταση" * μετέβαλε την καλλιέργεια του ρυζιού και των δημητριακών και όπου οι ξυπόλυτοι χωρικοί φορούσαν πλέον πλαστικά σανδάλια.

Σε σύγκριση με το 1950, το ποσοστό των φυσικών ή παραδοσιακών υλικών στην κουζίνα στην επίπλωση αλλά και στο ντύσιμο έχει δραματικά μειωθεί.

Η τεχνολογική επανάσταση εισήλθε στην καταναλωτική συνείδηση σε τέτοιο βαθμό ώστε το "νέο" προϊόν έγινε το σήμα της κυριότερης απήχησής του στους καταναλωτές, ό,τι κι' αν σήμαινε αυτό, από τα συνθετικά απορρυπαντικά μέχρι τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές.

Όλα αυτά βασίζονταν στην υποθετική παραδοχή ότι το "νέο" ισοδυναμούσε όχι με το καλύτερο αλλά με κάτι το επαναστατικό. (φαινόμενα επίδειξης)

Απεριόριστος είναι ο κατάλογος: τρανζίστορ, τηλεόραση, δίσκοι βινυλίου, μαγνητοταινίες, κασέτες, compact discs, βίντεο, υπολογιστές κλπ.

Μια από τις πλευρές των καινοτομιών ήταν η συστηματική διαδικασία ώστε τα προϊόντα αυτά να γίνονται όσο το δυνατόν μικρότερα σε μέγεθος.

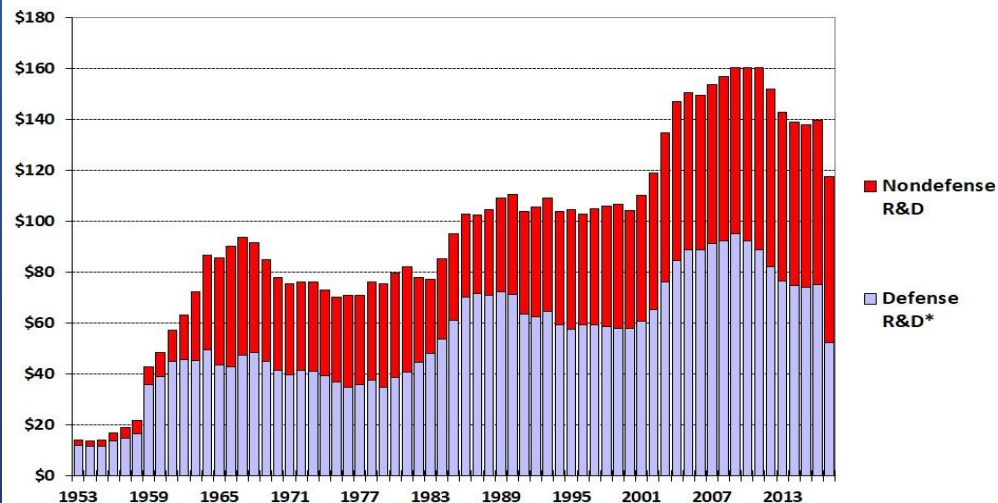
*Ο όρος Πράσινη Επανάσταση αναφέρεται στην ανακαίνιση των γεωργικών πρακτικών που ξεκινούν στο Μεξικό τη δεκαετία του 1940. Λόγω της επιτυχίας της στην παραγωγή περισσότερων γεωργικών προϊόντων εκεί, οι τεχνολογίες Green Revolution εξαπλώθηκαν παγκοσμίως στις δεκαετίες του 1950 και του 1960, αυξάνοντας σημαντικά τον αριθμό των θερμίδων που παράγονται ανά στρέμμα γεωργίας.

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973

Τα τρία χαρακτηριστικά της
τεχνολογικής επανάστασης

(2)

Federal Spending on Defense and Nondefense R&D
Outlays for the conduct of R&D, billions of FY 2018 dollars

Δεύτερο, όσο πιο πολύπλοκη ήταν η τεχνολογία τόσο πιο πολύπλοκη και δαπανηρή γινόταν η μετάβαση από το στάδιο της εφεύρεσης στο στάδιο της παραγωγής.

Η "Έρευνα και Ανάπτυξη" (R&D), απέκτησε καίρια θέση στη διαδικασία της οικονομικής μεγέθυνσης και γι' αυτό το λόγο ενισχύθηκε η ήδη εξαιρετικά πλεονεκτική θέση των "ανεπτυγμένων οικονομιών της αγοράς" σε σχέση με τις υπόλοιπες οικονομίες.

(Για παράδειγμα η τεχνολογική καινοτομία δεν ευδοκίμησε στις σοσιαλιστικές χώρες).

Επιπλέον, η διαδικασία της καινοτομίας έγινε τόσο συνεχής ώστε το κόστος δημιουργίας νέων προϊόντων αποτελούσε, πλέον ένα όλο και μεγαλύτερο αλλά αναγκαίο ποσοστό του συνολικού κόστους παραγωγής.

Στην ακραία περίπτωση της βιομηχανίας όπλων τα νέα προϊόντα αχρηστεύονταν πριν καν προλάβουν να χρησιμοποιηθούν (πόλεμοι για δοκιμασθούν νέα όπλα).

Οι βιομηχανίες των οποίων τα νέα προϊόντα προστατεύονταν από δικαιώματα ευρεσιτεχνίας μπορούσαν να αποκομίσουν τεράστια κέρδη που τα δικαιολογούσαν ως αναγκαία για τη διεξαγωγή περαιτέρω έρευνας.

Άλλες καινοτόμες εταιρίες που δεν είχαν την ίδια προστασία, έπρεπε να βγάλουν τα κέρδη τους πολύ πιο γρήγορα, διότι από τη στιγμή που άλλα παρόμοια προϊόντα θα κυκλοφορούσαν στην αγορά η τιμή τους έπεφτε κατακόρυφα. (προϊόντα πληροφορικής, επεξεργαστές, ευτελή υλικά, υψηλές τιμές αρχικά).

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973

Τα τρία χαρακτηριστικά της
τεχνολογικής επανάστασης

(3)

Τρίτο, οι νέες τεχνολογίες ήταν σε συντριπτικό βαθμό τεχνολογίες εντάσεως κεφαλαίου και εξοικονομούσαν τόσο εργασιακό χρόνο όσο και εργατικά χέρια, εκτός από την περίπτωση επιστημόνων και τεχνικών υψηλής ειδίκευσης.

Το κυριότερο χαρακτηριστικό γνώρισμα της χρυσής εποχής ήταν ότι χρειαζόταν διαρκείς και μεγάλες επενδύσεις ενώ σ' όλο και μεγαλύτερο βαθμό δεν είχε ανάγκη τους ανθρώπους ως παραγωγούς αλλά ως καταναλωτές αγαθών και υπηρεσιών.

Όμως ήταν τέτοια η ωστική δύναμη και ταχύτητα της οικονομικής ανόδου, ώστε το πρόβλημα δεν έγινε αντιληπτό για μια ολόκληρη γενιά.

Αντίθετα, η οικονομία αναπτυσσόταν τόσο γρήγορα ώστε ακόμα και στις βιομηχανικές χώρες η βιομηχανική εργατική τάξη διατήρησε ή ακόμα και αύξησε το μέγεθός της ως ποσοστό του απασχολούμενου πληθυσμού.

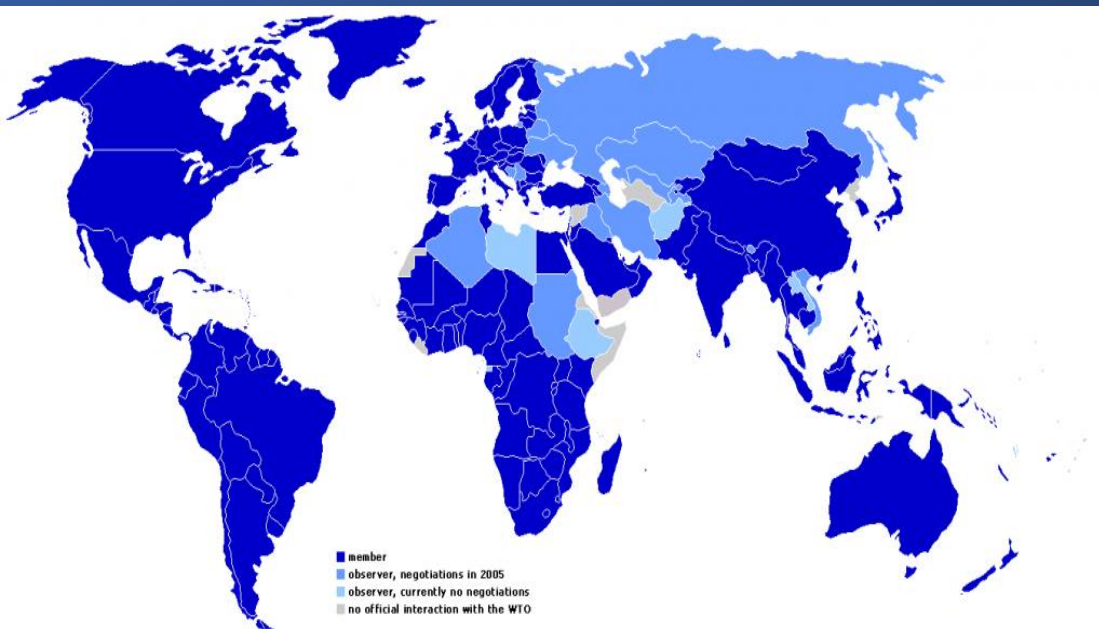
Σε όλες τις προηγμένες χώρες εκτός των ΗΠΑ, οι εφεδρικές δεξαμενές εργασίας αποστραγγίστηκαν, ενώ απορροφήθηκε και η νέα προσφορά εργασίας που προερχόταν από την ύπαιθρο και από την μετανάστευση των ξένων.

	Ιούνιος 1961	Ιούνιος 1962	Ιούνιος 1963	Ιούνιος 1964	Σεπτέμβριος 1965	Σεπτέμβριος 1966	Σεπτέμβριος 1967	Σεπτέμβριος 1968	Σεπτέμβριος 1969	Ιούνιος 1970
Έλληνες	43.948	69.146	106.152	143.859	187.160	194.615	140.306	144.740	191.200	229.400

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973

Οι διεθνείς οικονομικές σχέσεις Η φιλελευθεροποίηση των διεθνών συναλλαγών GATT

Η πλέον χαρακτηριστική καινοτομία του μεταπολεμικού καπιταλισμού ήταν η ολοκλήρωση όλων αυτών των στοιχείων του κρατικού παρεμβατισμού στο πλαίσιο ενός συστήματος φιλελευθεροποίησης των συναλλαγών.

Οι κρατικοί έλεγχοι, οι παρεμβάσεις και οι δημόσιοι κρατικοί τομείς της οικονομίας κατά την διάρκεια των ετών του Μεσοπολέμου είχαν προωθήσει την αυτάρκεια και είχαν συνδυαστεί με μέτρα προστατευτισμού.

Μετά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο οι ΗΠΑ υπερασπίστηκαν το σύστημα της διεθνούς φιλελευθεροποίησης των συναλλαγών.

Το 1947, η αμερικάνικη κυβέρνηση κάλεσε στη Γενεύη είκοσι επτά χώρες για διαπραγματεύσεις προκειμένου να μειωθούν οι δασμοί και οι λοιποί εμπορικοί περιορισμοί, όπως οι ποσοτώσεις των εισαγωγών.

Όταν τον Οκτώβριο του 1947 υπογράφηκε, από 23 χώρες, η **GATT (General Agreement on Tariffs and Trade)**, η πολυμελής Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου ενσωματώθηκαν στη συμφωνία 123 κύκλοι διαπραγματεύσεων που αφορούσαν 50.000 είδη.

Οι δασμοί συγκρατήθηκαν.

Σε διάστημα μικρότερο από 15 χρόνια, ο αριθμός των μελών της GATT αυξήθηκε σε 75 χώρες που, όλες μαζί αντιπροσώπευαν το 80% του παγκόσμιου εμπορίου.

Συνεπεία της GATT σημειώθηκε πρόοδος στη μείωση και την εξάλειψη των ποσοτικών περιορισμών και εξοβελίστηκε ο οικονομικός εθνικισμός του Μεσοπολέμου.

Στην πράξη, η χρυσή εποχή ήταν εποχή ελεύθερου εμπορίου και ελεύθερων κινήσεων κεφαλαίου.

Τα Χρυσά Χρόνια»

1950-1973

Οι διεθνείς οικονομικές
σχέσεις

Η κυριαρχία των ΗΠΑ

και

η δημιουργία της Ε.Ο.Κ.

Το γεγονός οφειλόταν πρωταρχικά στη συντριπτική οικονομική κυριαρχία των ΗΠΑ και του δολαρίου, που λειτούργησε άριστα ως σταθεροποιητικός παράγοντας διότι, όπως είπαμε, ήταν συνδεδεμένο με συγκεκριμένη ποσότητα χρυσού μέχρι το σύστημα χρυσού να καταρρεύσει στις αρχές της δεκαετίας του '70.

Στα 1950 οι ΗΠΑ αντιπροσώπευαν το 60% περίπου του μετοχικού κεφαλαίου και της συνολικής παραγωγής όλων των προηγμένων καπιταλιστικών χωρών. Ακόμα και στο αποκορύφωμα της χρυσής εποχής (1970), εξακολουθούσαν να κατέχουν το 50% του συνολικού μετοχικού κεφαλαίου όλων αυτών των χωρών και να παράγουν σχεδόν το μισό της συνολικής παραγωγής.

Ωστόσο η παγκόσμια οικονομία στη χρυσή εποχή παρέμεινε διεθνής μάλλον παρά διεθνική.

Το εμπόριο μεταξύ των χωρών αυξήθηκε όσο ποτέ άλλοτε.

Ακόμα και οι ΗΠΑ, που πριν από το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο στηρίζονταν στην αυτάρκεια άρχισαν, από τα τέλη της δεκαετίας του '50, να γίνονται όλο και πιο μαζικός εισαγωγέας καταναλωτικών αγαθών, ενώ από το 1970 άρχισαν να εισάγουν και αυτοκίνητα.

Όμως αν και είχε αυξηθεί το διεθνές εμπόριο κυρίως μεταξύ των βιομηχανικών οικονομιών, ο κύριος όγκος των οικονομικών δραστηριοτήτων είχε ως επίκεντρο την εσωτερική αγορά.

Παράλληλα στη μεταπολεμική Δυτική Ευρώπη η πολιτική φιλελευθεροποίησης των συναλλαγών οδήγησε στη δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς (Ε.Ο.Κ.) και, στη συνέχεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973

Η διεθνοποίηση του
καπιταλισμού και ο διεθνής
καταμερισμός της εργασίας

(1)

Η διεθνοποίηση του καπιταλισμού πολλαπλασίασε την παραγωγική ικανότητα της παγκόσμιας οικονομίας δημιουργώντας έναν εξειδικευμένο καταμερισμό εργασίας.

Αρχικά ο καταμερισμός αυτός περιορίστηκε σε μεγάλο βαθμό στο σύνολο των αποκαλούμενων "ανεπτυγμένων οικονομιών της αγοράς", δηλαδή στις χώρες που ανήκαν στο αμερικάνικο στρατόπεδο.

Το σοσιαλιστικό στρατόπεδο αποτελούσε ξεχωριστή περίπτωση.

Παράλληλα τα πιο δυναμικά κράτη του Τρίτου Κόσμου επέλεξαν το δρόμο μιας απομονωμένης και σχεδιασμένης εκβιομηχάνισης που βασιζόταν στην υποκατάσταση των εισαγωγών μεταποιημένων προϊόντων.

Φυσικά οι βασικές χώρες του δυτικού καπιταλισμού εμπορεύονταν με τον υπόλοιπο κόσμο· εμπόριο από το οποίο αντλούσαν οφέλη εφόσον οι όροι του εμπορίου ήταν ευνοϊκοί γι' αυτές – μπορούσαν να αγοράζουν πιο φτηνά πρώτες ύλες και τρόφιμα εξάγοντας βιομηχανικά προϊόντα. (θεωρίες της άνισης ανταλλαγής).

Όμως, η πραγματική έκρηξη σημειώθηκε στο εμπόριο βιομηχανικών προϊόντων, κυρίως μεταξύ των βασικών βιομηχανικών κρατών.

Η χρυσή εποχή αφορούσε κυρίως τις οικονομίες των βασικών καπιταλιστικών χωρών – ακόμα και από άποψη ποσοτική.

- Στα 1975 οι 7 μεγάλες καπιταλιστικές χώρες (Καναδά, ΗΠΑ, Ιαπωνία, Γαλλία, Ο.Δ.Γ., Ιταλία και Μ. Βρετανία), είχαν τα 2/3 όλων των επιβατηγών αυτοκινήτων που κυκλοφορούσαν στη Γη και σχεδόν την ίδια υψηλή αναλογία τηλεφωνικών συσκευών.

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973

Η διεθνοποίηση του
καπιταλισμού και ο διεθνής
καταμερισμός της εργασίας

(2)

Παρόλα αυτά η νέα βιομηχανική επανάσταση δεν μπορούσε να περιοριστεί σε καμιά περιοχή.

Το μεγάλο μέρος της νέας εκβιομηχάνισης τις δεκαετίες αυτές αφορούσε κυρίως την εξάπλωση και την διάδοση της εκβιομηχάνισης παλαιού τύπου στις νέες χώρες.

Μια εκβιομηχάνιση που βασίστηκε σε παλαιές τεχνολογίες: τεχνολογίες εκβιομηχάνισης του 19ου αιώνα **βασισμένες στον άνθρακα, το σίδηρο και το χάλυβα στην περίπτωση των αγροτικών σοσιαλιστικών χωρών, τεχνολογίες αμερικάνικης εκβιομηχάνισης του 20ου αιώνα βασισμένες στο πετρέλαιο και τη μηχανή εσωτερικής καύσεως στην περίπτωση των ευρωπαϊκών χωρών.** Οι κυριότερες ίσως καινοτομίες που άρχισαν να μεταβάλλουν τον κόσμο σχεδόν αμέσως μόλις έληξε ο πόλεμος συντελέστηκαν **στον τομέα των χημικών και των φαρμακευτικών. (πλαστικά, αντιβιοτικά).**

Ειδικότερα άμεση ήταν η επίδρασή των αντιβιοτικών στη δημογραφία του Τρίτου Κόσμου.

Η επίδραση της υψηλής τεχνολογίας, η ανάπτυξη της οποίας προκαλείται από την έρευνα στην μη πολεμική βιομηχανία προσέλαβε μεγάλες διαστάσεις, κυρίως, μετά το 1973, όταν συντελέστηκαν τα μεγάλα επιτεύγματα στους τομείς της πληροφορικής και της γενετικής μηχανικής.

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973

Η «συνταγή» της ευημερίας

Συμπερασματικά στο οικονομικό επίπεδο η ισορροπία της χρυσής εποχής εξαρτάτο από το συντονισμό μεταξύ αύξησης της παραγωγικότητας και αποδοχών που κρατούσε τα κέρδη υψηλά.

Κάποια χαλάρωση ή κάμψη στη συνεχή αύξηση της παραγωγικότητας ή και δυσανάλογη αύξηση των μισθών θα είχε ως αποτέλεσμα την αποσταθεροποίηση. Με άλλα λόγια οι μισθοί έπρεπε να αυξάνονται αρκετά γρήγορα ώστε να συντηρούν μια δυναμική αγορά αλλά όχι τόσο γρήγορα ώστε να συμπιέζουν τα κέρδη.

Ήταν η διαδικασία της ακριβούς προσαρμογής .

Η διαδικασία της ακριβούς προσαρμογής, σύμφωνα με τον Barry Eichengreen, απέδωσε στα ευρωπαϊκά κράτη που είχαν παράδοση συνεργασίας μεταξύ συνδικαλιστικών οργανώσεων, κράτους και εργοδοτών όπως η Σκανδιναβία, η Ο.Δ. της Γερμανίας και η Αυστρία.

Η σχετική επιτυχία της διαχείρισής της ζήτησης στην διάρκεια της Χρυσής Εποχής εξαρτιόταν από την ελαστική προσφορά πρώτων υλών όπως πετρέλαιο όσο και εργατικού δυναμικού από τον φθίνοντα αγροτικό τομέα και την μετανάστευση.

Αυτές οι δυνάμεις συνέβαλαν στον μοναδικό συνδυασμό υψηλής οικονομικής ανάπτυξης, χαμηλού πληθωρισμού και χαμηλής ανεργίας.

Η γρήγορη οικονομική ανάπτυξη προήλθε επίσης από τα υψηλά κέρδη, τις επενδύσεις, την μεταφορά τεχνολογίας και την αυξημένη ελευθερία στο εμπόριο. Όλα αυτά δημιούργησαν υψηλή παραγωγικότητα όλων των συντελεστών της παραγωγής.

Αλλά πως θα μπορούσε κανείς να ελέγξει το ύψος των μισθών σε περίοδο έλλειψης εργατικών χεριών ή γενικότερα να συγκρατήσει τις τιμές σε περίοδο κατά την οποία η ζήτηση ήταν κατ' εξαίρεση υψηλή;

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973

Τα σημάδια κόπωσης της οικονομίας

Στα τέλη της δεκαετίας του '60 όλα αυτά άρχισαν να δείχνουν σημάδια κόπωσης και φθοράς.

Η ηγεμονία των ΗΠΑ – οι οποίες λειτουργούσαν ως σταθεροποιητικός παράγοντας και εγγυητής της παγκόσμιας οικονομίας – εξασθένησε διαλύοντας και τη σχέση χρυσού – δολαρίου πάνω στην οποία βασιζόταν το παγκόσμιο νομισματικό σύστημα.

Επίσης υπήρχαν ορισμένες ενδείξεις επιβράδυνσης της παραγωγικότητας σε αρκετές χώρες.

Κράτη όπως η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο απέτυχαν να αυξήσουν επαρκώς την παραγωγικότητα και συνεπώς οι επεκτατικές δημοσιονομικές πολιτικές έφεραν προβλήματα στο ισοζύγιο πληρωμών.

Παράλληλα μια νέα γενιά εργατών συνηθισμένη να έχει ή να βρίσκει εύκολα δουλειά ανακάλυψε ότι οι κανονικές και ευπρόσδεκτες αυξήσεις που μέχρι τότε κατάφερναν να διασφαλίζουν τα συνδικάτα τους κατόπιν διαπραγματεύσεων ήταν στην πραγματικότητα πολύ μικρότερες από αυτές που θα μπορούσαν να αποσπάσουν από την ελεύθερη αγορά.

Έτσι υπάρχει μια εντυπωσιακή αλλαγή κλίματος στα τελευταία χρόνια της χρυσής εποχής σε σχέση με τη μετριοπάθεια και την ηρεμία των διαπραγματεύσεων για το επίπεδο των μισθών πριν το 1968.

Η συγκράτηση των μισθολογικών αυξήσεων, που οι συνδικαλιστικές οργανώσεις παρείχαν ως αντάλλαγμα για ασφαλείς θέσεις εργασίας διακόπηκε στις αρχές της δεκαετίας του '70 όπου μπορούμε να μιλάμε για "έκρηξη μισθών".

Υπήρχαν αρκετοί λόγοι όπως η κρίση από την άνοδο στις τιμές του πετρελαίου, και η επιβάρυνση όλο και περισσότερων ατόμων με χαμηλά και μεσαία εισοδήματα από το κόστος χρηματοδότησης του κράτους πρόνοιας.

Αυτό συνεπαγόταν ότι η αύξηση των μικτών αποδοχών έπρεπε να είναι υψηλότερη από κάθε άλλη φορά ώστε να υπάρχει αύξηση και στην καθαρή αμοιβή.

Τα Χρυσά Χρόνια»

1950-1973

Πολιτικές αναταράξεις

1968

Η μεταβολή αυτή του εργατικού κλίματος, εφόσον είχε άμεση σχέση με τον τρόπο που λειτουργούσε η οικονομία ήταν πολύ πιο σημαντική από το ξέσπασμα της φοιτητικής δυσαρέσκειας γύρω στο 1968.

Μολονότι η φοιτητική εξέγερση έδωσε πολύ πιο δραματικό υλικό στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και πολύ περισσότερη τροφή στους σχολιαστές ήταν ένα φαινόμενο που η πολιτιστική της αξία ήταν πολύ μεγαλύτερη από την πολιτική της που ήταν στην πραγματικότητα πρόσκαιρη – σε αντίθεση με ανάλογα κινήματα που εμφανίστηκαν στον Τρίτο Κόσμο ή σε άλλες χώρες με δικτατορικό καθεστώς.

Κινητοποίησε ένα ιδιαίτερα μικρό τμήμα του πληθυσμού που μέχρι τότε δεν αναγνωριζόταν σαν μια ιδιαίτερη ομάδα στο δημόσιο βίο και που σε μεγάλο βαθμό δεν είχε καμιά σχέση με την οικονομία εφόσον το μεγαλύτερο μέρος της σπούδαζε.

Ήταν η μεσοαστική νεολαία.

Έτσι το 1968 αποτέλεσε ένα σημαδιακό μήνυμα παρόλο που η φοιτητική εξέγερση δεν συγκαταλέγεται μεταξύ των παραγόντων που συνετέλεσαν στο να επιφέρουν το τέλος της χρυσής εποχής .

Τα Χρυσά Χρόνια» 1950-1973

Τέλος Εποχής

Στην ουσία οι παράγοντες που συνετέλεσαν στο τέλος των «χρυσών χρόνων» ήταν, η μισθολογική έκρηξη, η κατάρρευση του διεθνούς νομισματικού συστήματος του Bretton Woods το 1971, η τεράστια άνοδος των εμπορευμάτων στα 1972-73, και η αύξηση της τιμής του πετρελαίου από τον OPEC το 1973.

Ήδη από τις αρχές του '70 τα σημάδια προειδοποιούσαν για την επερχόμενη κρίση.

Η επέκταση της οικονομίας που επιταχύνθηκε με τη ραγδαία αύξηση του πληθωρισμού, με τις μαζικές αυξήσεις της παγκόσμιας προσφοράς χρήματος και τα τεράστια αμερικάνικα ελλείμματα, απέκτησε τεράστιες διαστάσεις.

Κοινώς η οικονομία "υπερθερμάνθηκε".

Το 1973 τελείωσε μια ολόκληρη εποχή.

Η δεκαετίες που θα ακολουθήσουν ήταν για μια ακόμη φορά περίοδος κρίσης.